

Evžen Stuchlík – velký muž s velkým srdcem

Záříjový výzkum tatranských ples, na kterém se již mnoho let každoročně podílí velká skupina slovenských a českých kolegů, byl v minulém roce mimořádný. Uplynulo totiž 50 let od doby, kdy tehdejší středoškolský student Evžen Stuchlík zahájil svůj dlouhodobý, pravidelný výzkum těchto výjimečných lokalit odběrem zooplanktonu. Teprve s odstupem času se ukázalo, jak cenný to byl vklad pro další generace limnologů. Při bližším pozorování se z horských ples stala zrcadla citlivě odrážející změny životního prostředí, jež jsou v níže položených oblastech těžko rozpoznatelné. Byly to právě horské jezerní ekosystémy, které nás včas a důrazně varovaly před dopady kyselých dešťů a ukázaly, nakolik je třeba snížit emise síry, aby bylo umožněno jejich biologické zotavování z acidifikace. Pozdější výzkum dále pomohl prokázat globální destilační efekt, který „pumpuje“ organické tekavé látky ze zemědělské krajiny až do vysokohorského prostředí, a upozornil na roli probíhající klimatické změny při ovlivňování cyklů prvků a druhového složení vodních organismů v horských povodích. Během loňského výročí však nikoho z nás přes Evženovu vážnou nemoc nenapadlo, že se zároveň blíží poslední úsek jeho dlouhé a produktivní výzkumné cesty. Prof. RNDr. Evžen Stuchlík, CSc., zemřel 12. listopadu 2025.

Pokud by Evženova návštěva tatranských ples v r. 1975 byla jediná, svědčila by spíše o momentální zvědavosti studenta, co planktonní síť vyloví, než o jeho zvědavosti. Zvědavost se totiž neobejde bez dlouhodobého a systematického úsilí. Evženovi se této zvědavosti dostalo vrchovatě a díky své buldočí povaze a osobnímu nasazení se mu podařilo vybudovat, udržovat a neustále doplňovat československý (časem vpravdě mezinárodní) tým, který se výzkumu tatranských jezer a jejich povodí věnuje dodnes. A to navzdory řadě administrativních potíží a krátké životnosti grantů, jež dlouhodobému sledování příliš nápomocny nejsou. Často např. vzpomínal, jak obtížné bylo získávat povolení k odběrům na přelomu 70. a 80. let, kdy s partou dalších nadšenců z řad spolužáků a kamarádů ve výzkumu pokračoval. Asi bylo podezřelé, že to vše dělají studenti, pouze z nadšení a na vlastní náklady (tito „amatérští nosiči-samoplátci“ rádi vzorkovali v dolinách turistům jinak nepřístupných). Památná slova tehdejšího vedení Tatranského národního parku, „Keď budeme mať nejaké problémy, pozveme si profesorov z Prahy“, si Evžen vzal k srdci a tím profesorem z Prahy se nakonec stal. A na tehdejší přehlížené environmentální problémy později upozornily studie, které vizionářsky inicioval.

Výzkum ples se zintenzivnil v porevolučním období, a to především zásluhou velkých evropských projektů, jako byly AL:PE II, MOLAR, EMERGE a Euro-lim-pacs, do nichž se podařilo Evženovi společně s hydrobiologem Janem Fottem a Vierou

1 Evžen Stuchlík (1958–2025), jedna z nejvýraznějších osobností české limnologie posledních dekád.

Foto G. Kletetschka

2 Zábronožka severská (*Branchinecta paludosa*) – koryš, jehož latinské jméno použil E. Stuchlík jako název své první expedice do Tater v r. 1975. Tento arktický druh se jako glaciální relikvium vyskytuje jen v jediné z tatranských jezer.

Foto D. Vondrák

Straškrábovou zapojit i tatranské lokality. Několikadenní výpravy se rozrostly do několikátýdenních odběrových kampaní. Na ně Evžen neváhal do provizorní terénní laboratoře v tatranském Ždiaru přestěhovávat laboratorní vybavení včetně iontové chromatografie, titrátorů a spektrofotometru, aby se vzorky vody zpracovaly co nejdříve. Laboratorní práce často pokračovaly téměř celou noc – a ráno se šlo zase na odběry...

Zahraniční projekty přinesly širokou mezinárodní spolupráci, která do Tater přivedla kolegy z mnoha evropských výzkumných institucí a umožnila i účast a vědecký růst nových studentů a badatelů z různých oborů. Tyto obory postupně pokryly široké spektrum zájmů od chemismu srážek a jezerních vod přes jejich oživení řasami, zooplanktonem, zoobentosem a rybami, kontaminaci potravních řetězců těžkými kovy a dalšími polutanty až po

studium jezerních sedimentů a půd v povodí. Integrace těchto poznatků otevřela cestu k aplikaci ekosystémových modelů i k testování jejich následných verzí na dlouhodobých komplexních datech. Cena těchto (i z celosvětového hlediska v mnohých ohledech ojedinělých) datových řad pro pochopení přírodních procesů s každým rokem dále roste.

Společná práce v terénu i laboratoři sbližovala všechny bez rozdílu věku a role v týmu. S řadou „tatranských“ studentů tak Evžena propojilo silné kamarádské pouto, které pokračovalo i dlouho poté, co odešli ze školy do profesního života. Vedle práce však byl čas také na zábavu. I zde hrál Evžen vůdčí roli nejen s kytarou, mandolínou nebo banjem. Při pobytech v Tatrách a na různých konferencích, workshopech i setkáních, které pořádal, se osvědčil nejen jako zkušený organizátor, pozorný hostitel, bavič, muzikant, zpěvák, ale často i jako excelentní kuchař. To vše doprovázel odzbrojujícím úsměvem a humorem. Na jeho nezastupitelnou roli v těchto akcích dodnes mnoho z našich zahraničních kolegů a přátel nadšeně vzpomíná. Ačkoli se v posledních letech již tatranským odběrům nemohl z rodinných důvodů účastnit osobně, vždy se podílel na jejich plánování, přípravě a získání potřebných povolení a posléze na analýzách včetně následného vyhodnocení a publikace dat.

Životní cesta limnologa

Evžen se narodil 5. května 1958 v náhodské porodnici, tedy nedaleko Malých Svatoňovic, kde žili jeho rodiče a kde strávil dětství. Jeho další období se pojilo s Trutnovem, kam dojížděl na gymnázium a kde se začal aktivně zajímat o hydrobiologii. S prací o oživení rybníčku u Malých Svatoňovic se zúčastnil středoškolské soutěže Natura semper viva, která jeho zájem o život ve vodách dále podpořila. Se spolužáky z gymnázia rovněž založil studentskou country a folkovou kapelu Bubáci. A tyto dvě srdeční záležitosti – vodní ekosystémy a hudba – mu vydržely po celý život. Dlouhé roky působil na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy, již byl absolventem, magisterské studium biologie se specializací hydrobiologie dokončil v r. 1982. Jeho školitelem byl pozdější profesor a první porevoluční děkan této fakulty Vladimír Kořínek (Živa 2014, 4: LXXI–LXXII; 2020, 1: VII–IX) a mentorem Jan Fott (Živa 2020, 3: LXVII–LXIX). Na své alma mater se kromě výzkumu a výuky hydrobiologie, limnologie a základů mořské biologie později zaměřil také na provoz Hydrobiologické stanice UK Velký Pálenec na Blatensku. V náročném soudním procesu se mu podařilo stanici pro fakultu zachránit před neoprávněnou restitucí potomků původních vlastníků. Na tomto detašovaném pracovišti se věnoval nejen analýzám vzorků z Tater, ale realizoval a koordinoval i své další výzkumné aktivity, které se pojily např. s potravní ekologií zooplanktonu, acidifikací povrchových vod v českých pohořích nebo znečištěním Labe. Pod Evženovým pedagogickým dohledem zde prováděla laboratorní pokusy i terénní sledování dlouhá řada studentů, včetně jeho budoucích kolegů. I díky Evženovi se stanice 31. října 2025 dočkala stoletého výročí svého otevření.

Vždy si ho budeme pamatovat jako velkého chlapa s velkým srdcem, ale s tvrdou hlavou. Díky této kombinaci byl vždy ochotný pomáhat lidem kolem sebe i na úkor vlastního prospěchu a pohodlí. Pokud měl pocit, že se někomu z jeho okolí děje křivda, postavil se za něj s velkou neústupností. To se pochopitelně neobešlo beze sporů. Proto svou vědeckou kariéru nezavršil na Univerzitě Karlově, ale v Hydrobiologickém ústavu Biologického centra AV ČR. Zde se kromě pokračujícího tatranského výzkumu začal stále intenzivněji zabývat analýzami jezerních sedimentů, které využíval k rekonstruování přírodních podmínek v době

3 a 4 Na počátku výzkumu tatranských ples, říjen 1978. Foto I. Konopásek

5 Exkurze a odběr na Černém jezeře na Šumavě, jaro 2005. Zleva prof. Bjørn Olav Rosseland z Norska (Norwegian Institute for Water Research), prof. Stuchlík a Josef Veselý (Česká geologická služba, Praha). Foto J. Kopáček

klimaticky nestabilního konce posledního glaciálu. Jeho stěžejními tématy bylo studium vlivu erupce německé sopky Laacher See před 13 tisíci roky na chemismus středoevropských jezer a studium příčin ochlazení severní polokoule v období mladšího

dryasu (před asi 12 900 až 11 700 roky), posledního klimatického výkyvu pleistocénu. Nové výsledky k těmto tématům získal a začal vyhodnocovat necelé dva měsíce před svým úmrtím. Přestože po celou dobu nemoci pokračoval v práci, osud mu radost z jejího dokončení, bohužel, již nedopřál.

Místo sumarizování vědeckých článků, na kterých se Evžen podílel, počítání citací a h-indexu si raději připomeňme některé bezprostřední reakce a vzpomínky zahraničních kolegů, vybrané z více než 20 kondolencí, jež dorazily v první den po jeho odchodu. Ty ho jako člověka charakterizují lépe než jakékoli statistiky:

- Jordi Catalan (Spanish National Research Council, Španělsko): Důvody přátelství se vždy těžko vysvětlují. S Evženem jsem cítil blízký vztah od prvního okamžiku, kdy jsme se setkali na fantastické konferenci ve Vysokých Tatrách v r. 1991. Přátelství, které bylo upevněno obdivem k jeho ušlechtilosti, vytrvalosti, službě druhým, inteligenci, smyslu pro humor a troše tvrdohlavosti! Kdo by mohl zapomenout na setkání, třeba v Blatné, kde ke každé večeři připravil kapra jiným způsobem? Předpokládám, že jsme mluvili o nějakých vědeckých otázkách, ale já jsem je zapomněl. Přesto jeho úsměv si budu pamatovat vždycky.

- Pilar Fernandez-Ibañez (Ulster University, Velká Británie): Byl to nejen vynikající vědec, ale také laskavý, pracovitý člověk vždy ochotný pomoci, ať jste ho požádali o cokoli.

- Neil Rose (University College London, Velká Británie): Evžen byl opravdový člověk hor a chlap jak hora! Vždycky si budu pamatovat jeho dobrou náladu, pohostinnost a zpěv.

- Roland Psenner (University of Innsbruck, Rakousko): Byl to skvělý člověk a skvělí lidé jsou vzácní!

Evženovy vědecké výsledky jsou jistě důležité a každý si je může dohledat v knihovnách i na internetu. Ještě mnohem cennější však bylo jeho přátelství a lidství, tedy nepřenositelný pocit, který si v sobě neseme my, co jsme měli to štěstí část životní cesty kráčet společně s ním.

Evžene, děkujeme ti za vše a za všechny, kdo tě měli rádi.

